

FEMICID – UBISTVA ŽENA U SRBIJI

FEMICID – UBISTVA ŽENA U SRBIJI

Kvantitativno-narativni izveštaj 1.januar-31.decembar 2018. godine

I pored uvođenja brojnih zakona, mera i praksi usmerenih na sprečavanja i suzbijanje nasilja prema ženama i ubistava žena, u 2018. godini broj ubijenih žena ostao je gotovo nepromenjen u odnosu na prethodne. U periodu od 1. januara do 31. decembra 2018. godine u Srbiji je **ubijeno najmanje 30 žena**, govore medijski članci koje je analizirala Mreža Žene protiv nasilja. Zabeleženo je 8 pokušaja ubistava žena, a u još tri slučaja postoji sumnja da se radi o femicidu. Broj ubijenih žena mogao bi biti i veći imajući u vidu da je moguće da nisu svi slučajevi dospeli u medije, a takođe nije moguće utvrditi koliko žena je umrlo od posledica dugogodišnjeg trpljenja nasilja.

Izveštaji Mreže Žene protiv nasilja sačinjeni su na osnovu analize medijskih članaka o ubistvima žena i predmet izveštaja su samo femicidi učinjeni u porodično partnerskom kontekstu, gde je punoletna žena ubijena od strane partnera ili člana porodice. Ovi izveštaji i dalje su jedini javno dostupan izvor podataka o rasprostranjenosti i karakteristikama femicida u Srbiji.

Femicid u porodično-partnerskom kontekstu u 2018. godini

- » 30 femicida u 2018. godini
- » 8 pokušaja femicida
- » 3 slučaja u kojima postoji sumnja da se radi o femicidu

Najveći broj žena (43%) usmrćen je nožem. U prethodnim izveštjanim godinama svaka treća žena bila je ubijena vatrenim oružjem, dok je to sada svaka peta. Iako beležimo pad u broju ubistava vatrenim oružjem, vidljivo je da ukupan broj femicida ostaje gotovo nepromenjen što znači da nasilnici sada umesto vatrenog biraju drugo oružje da usmrte svoje žrtve. Zabeležen je i značajan pad broja slučajeva u kojima su nadležne institucije bile obavestene o nasilju koje je prethodilo femicidu (nekad je to bilo u svakom trećem slučaju, a sada u svakom šestom). Imajući u vidu da femicid najčešće nije izolovan čin nasilja, već krajnji ishod kontinuumu nasilja kome je žrtva bila izložena neophodno je istražiti da li je broj slučajeva u kojima je postojalo prethodno nasilje zaista manji ili

je pad u broju prijava rezultat nekog drugog uzroka (na primer pada poverenja u institucije ili nesposobnosti sistema da prepozna žene koje su izložene nasilju i u riziku da budu ubijene).

Skoro svaki četvrti nasilnik je nakon ubistva žene ubio i sebe, dok je njih 13% to pokušalo. Pretnje samoubistvom prepoznate su kao indikator visokog rizika od smrtnog ishoda nasilja, ali u ovim slučajevima iako su okolina žrtve i učinioca svedočile takvim izjavama nije bilo prijava nadležnim institucijama, te one nisu mogle biti razmotrene i ubistva sprečena. Jedan od koraka u prevenciji ovih femicida mogla bi biti provera od strane zdravstvenog sistema te bi se u svim slučajevima u kojima lice ima suicidalne ideje proveravalo da li se radi o (potencijalnom) učiniocu ili žrtvi nasilja u porodici.

Bez majke su ostale 43 osobe. Neretko članovi porodica svedoče femicidu, a ponekad se dešava da i oni budu (kolateralne) žrtve. Koraci u rešavanju ovog društvenog problema morali bi obuhvatiti specijalizovane usluge podrške za članove porodica žrtava femicida (pravne i psihološke, grupe samopomoći i slično).

Više od polovine ubijenih žena bilo je starije od 56 godina, što ukazuje na neznatan porast u broju femicida žena starije životne dobi. Detaljnija analiza medijskih članaka o ovim slučajevima pokazuje da su te žene bile izložene ekonomskom nasilju dugo pre izvršenja femicida, kao i da su pojedini učinioci

imali probleme sa mentalnim zdravljem ili zloupotrebljavali psihoaktivne supstance. Loše materijalno stanje, mentalna bolest ili zloupotreba psihoaktivnih supstanci nisu uzroci nasilja, kako to mediji stereotipno navode. Ovo jesu faktori rizika i mogu pojačati nasilje, ali mu nisu uzrok.

Dve trećine žena ubijeno je u partnerskom, a jedna trećina u porodičnom kontekstu. Više od polovine žena živelo je u zajednici sa nasilnikom, a najčešći učinilac bio je suprug. Kao motive mediji najčešće navode posesivnost, ljubomoru ili strah nasilnika da će ga žrtva napustiti. U nasilnim vezama nasilnici koriste ljubomoru kao metod kojim kontrolišu i zlostavljaju ženu. Ukoliko i žena i njena okolina tumače ljubomoru kao izraz ljubavi i brige, ona neće biti prepoznata kao nasilni metod i kao pokazatelj visokog rizika od smrtnog ishoda nasilja, i takav ishod neće biti sprečen (kao što to nije učinjeno u velikom broju slučajeva u ovoj i prethodnim godinama u kojima je okolina žrtve svedočila o ljubomori nasilnika koja je prethodila ubistvu).

Broj femicida u poslednjih 9 godina (koliko Mreža Žene protiv nasilja izveštava o femicidu) je gotovo nepromenjen. Ovo govori o neodlučnosti i neuspehu države da i pored brojnih zakona i mera, stane na put ubijanju žena. Neophodno je ispitati zašto postojeći zakoni i mere nisu dale efekta i sprečiti da i druge žene budu ubijene. **Ni jedna žena manje!**

Karakteristike i rasprostranjenost femicida u Republici Srbiji (1.januar-31.decembar 2018. godine)

Najmanje 30 žena ubijeno je u Srbiji od strane partnera ili člana porodice u periodu od 1. januara do 31. decembra 2018. godine, govore medijski članci koje je analizirala Mreža Žene protiv nasilja. U istom periodu zabeleženo je 8 pokušaja femicida u porodično partnerskom kontekstu, a u još tri slučaja postoji sumnja da se radi o femicidu¹, što se ne može sa sigurnošću tvrditi jer nadležne institucije još vode istragu. Ovaj broj mogao bi biti i veći imajući u vidu da postoji mogućnost da nisu svi slučajevi dospeli u medije. Nema informacija o tome koliko je žena umrlo od posledica dugogodišnjeg trpljenja nasilja.

U nastavku izveštaja predstavice karakteristike i kretanje femicida u porodično/partnerskom

¹ U dva slučaja nije utvrđeno da li je reč o samoubistvu ili su ove žene ubili njihovi partneri, dok se dva slučaja utvrđuje koje su tačno okolnosti nastupanja smrti. Prvi slučaj desio se u Novom Sadu 22.2.2018. godine gde je pronađeno telo M.G. (40 god) koja se navodno ubila skokom s mosta, ali se još uvek veštači da li ju je gurnuo njen suprug Z.G. (48 god). Drugi slučaj desio se 25.4.2018. godine u selu Dublje gde se B.M. (24 god) navodno ubila karabinom njenog verenika J.M. Porodica sumnja da se radi o ubistvu i zatražena je nova obdukcija, a rezultati još uvek nisu dostupni javnosti. U Beogradu je 23.6.2018. godine pronađeno telo V.J. (71 godina) bez glave, a nadležni još uvek utvrđuju okolnosti nastupanja smrti. U Kruševcu je 05.09.2018. godine u bolnici preminula J.U.P. (29 godina), postoje sumnje da je smrt posledica povreda koje je zadobila od partnera, ali nadležni još uvek utvrđuju okolnosti nastupanja smrti.

kontekstu u Republici Srbiji, za navedeni izveštajni period.

Tabela 1 - Femicid prema okolnostima nastupanja smrti

Okolnosti nastupanja smrti	Broj	%
Nož	13	43,3%
Pištoltj	5	16,7%
Puška	1	3,3%
Davljenje	4	13,3%
Premlašivanje	3	10%
Ostalo	4	13,3%
Ukupno:	30	100%

Podaci iz gore prikazane tabele pokazuju da je najveći broj žena usmrćen nožem. Svaka šesta ubijena je pištoltjem, svaka osma usmrćena je davljenjem, svaka deseta pretučena je do smrti, a jedna je usmrćena puškom. Nešto više od desetina žena (13,3%) usmrćeno je na ostale načine i to: jedna čekićem, jedna ostrim predmetom, jedna metalnim kleštima, jedna sekirom i štapom.

U odnosu na prethodne izveštajne godine vidljivo je da je broj žena usmrćen nožem konstantan, dok je broj žena ubijenih vatrenim oružjem značajno opao. Uzroke naglog i velikog pada broja ubistava vatrenim oružjem možemo samo pretpostaviti, ali bez obzira na pad u broju ubistava vatrenim oružjem, ukupan broj ubistava ostaje gotovo nepromenjen što upućuje na to da učinoci koji nemaju vatreno oružje ili oni kojima je ono oduzeto, umesto vatrene biraju drugo oružje da usmrte svoje žrtve.

Tabela 2 - Femicid učinjen vatrenim oružjem u odnosu na (ne)legalnost posjedovanja

Posjedovanje vatrenog oružja	Broj	%
Legalno	2	33,3%
Nelegalno	2	33,3%
Nepoznato da li legalno ili nelegalno	2	33,3%
Ukupno:	6	100%

U razmatranom izveštajnom periodu primetno je da je opao broj femicida učinjen vatrenim oružjem. Nije moguće utvrditi da li se regulativa koja se odnosi na oduzimanje vatrenog oružja licu osumnjičenom za nasilje u porodici dosledno primenjuje jer prema navodima medija ni u jednom od ovih slučajeva nisu postojale prethodne prijave nasilja u porodici.

Podaci iz gore prikazane tabele pokazuju da jednaka opasnost postoji kako od oružja koje se nalazi u legalnom posedu, tako i od oružja koje se nalazi u nelegalnom posedu. Za slučajeve u kojima je ubistvo izvršeno oružjem u nelegalnom posedu potrebno je utvrditi da li je to oružje pripadalo nekom drugom licu (koje je blisko nasilniku) ili dolazi sa sivog tržišta. Obaveza oduzimanja oružja od lica koja se sumnjiče za nasilje već postoji, ali je generalna preporuka stručne javnosti da se oružje oduzima i od lica bliskih nasilniku ili lica sa kojima nasilnik živi u istom domaćinstvu (kako bi se izbegla moguća zloupotreba).

Iako je broj ubistava vatrenim oružjem opao, opasnost posjedovanja vatrenog oružja ne sme biti

zanemarena i ono se pored drugih indikatora uvek mora uzimati u obzir pri proceni bezbednosnih rizika.

Tabela 3 - Broj femicida prema istorijatu vršenja nasilja

Nasilje prijavljivano institucijama	Broj	%
Da	5	16,7%
Ne	25	83,3%
Ukupno:	30	100%

U odnosu na prethodne godine vidljivo je opao broj slučajeva u kojima je nasilje koje je prethodilo femicidu bilo prijavljivano nadležnim institucijama. Svaka šesta žena ubijena je iako je nasilje koje je trpela bilo prijavljeno nadležnim institucijama (pokazuju podaci iz grafikona 3). Imajući u vidu da femicid najčešće nije izolovan čin nasilja, već krajnji ishod kontinuumu nasilja kome je žrtva bila izložena neophodno je istražiti da li je broj slučajeva u kojima je postojalo prethodno nasilje zaista manji ili je pad u broju prijave rezultat nekog drugog uzroka (na primer pada poverenja u institucije ili nesposobnosti sistema da prepozna žene koje su izložene nasilju i u riziku da budu ubijene).

Na osnovu informacija iz medija o slučajevima u kojima je nasilje bilo prijavljeno nadležnim institucijama može se zaključiti da: je izostala procena bezbednosnih rizika, da je ona neadekvatno sprovedena kao i da po isteku izrečenih mera nije vršena ponovna procena rizika.

Izostalo je i praćenje izrečenih mera i kontrola nasilnika kojima su izrečene mere ili kazne za nasilje u porodici. Nema nikakvih informacija o tome da li su izrađivani individualni planovi zaštite i podrške žrtvi i da li su žrtve bile uključivane u izradu ovih planova, što je obaveza predviđena novim Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici.

Tabela 4 – Ubistva žena i suicid

Ubistvo žene i suicid	Broj	%
Da	7	23,3%
Pokušaj suicida	4	13,3%
Ne	19	63,3%
Ukupno	30	100%

U prethodnom izveštajnom periodu skoro svaki četvrti nasilnik je nakon ubistva žene ubio i sebe, dok je njih 13% to pokušalo. Ukoliko je relacija između žrtve i učinioca partnerska veća je verovatnoća da će nakon ubistva žene on počiniti samoubistvo pokazuju analizirani članci. U svih 7 slučajeva femicida praćenih suicidom relacija između žrtve i učinioca je bila partnerska. Od 4 slučaja u kojima je nasilnik nakon ubistva žrtve pokušao samoubistvo, u 3 slučaja radilo se o partnerima. Na listama za procenu rizika u slučajevima nasilja prema ženama, pretnje ubistvom i samoubistvom prepoznate su kao jedan od indikatora visokog rizika od smrtnog ishoda nasilja. Pregledom podataka iz medija moguće je ustanoviti da ni u jednom od ovih slučajeva nije bilo ranijih prijava nasilja. To praktično znači da pretnje učinioca samoubistvom (o kojima svedoči okolina žrtve i učinioca) nisu ni mogle biti prepoznate kao

indikator visokog rizika od smrtnog ishoda nasilja jer nasilje nije ni bilo prijavljeno nadležnim institucijama. Imajući u vidu da je u proseku trećina femicida praćena suicidom, kao i da u nekim od ovih slučajeva okolina žrtve i učinioca svedoče tome da je nasilnik pretio (žrtvi) samoubistvom, jedan od koraka u sprečavanju femicida bi mogla biti provera od strane zdravstvenog sistema. To bi značilo uvođenje prakse da se u svim slučajevima u kojima lice ima suicidalne ideje proveri da li se radi o (potencijalnom) učiniocu ili žrtvi nasilja u porodici.

Tabela 5 – Ubistva majki

Broj osoba koje su izgubile majku	Broj	%
Maloletne	6	14%
Punoletne	37	86%
Ukupno:	43	100%

Ukupno 43 osobe ostale su bez majke, od toga svaka sedma osoba je maloletna. U ukupnom procentu osoba koje su izgubile majku u odnosu na prethodne godine² značajno je opao broj maloletne dece. Ovaj podatak u korelaciji je sa podatkom da je više od polovine žena bilo starije od 56 godina. Kako su ubijene žene bile starije to je povezano i sa tim da su njihova deca bila starije životne dobi. Bez obzira da li je reč o maloletnim ili punoletnim osobama nesumnjivo je da ovaj zločin ima brojne negativne posledice po njih. Neretko članovi

² Ovo je moguće videti u izveštajima o femicidu u prethodnim godinama. Detaljnije: <https://www.zeneprotivnasilja.net/femicid-u-srbiji> (pristupljeno 30.7.2018.)

porodica svedoče femicidu, a ponekad se dešava da i oni budu (kolateralne) žrtve. Prema tome, koraci u rešavanju ovog društvenog problema morali bi obuhvatiti specijalizovane usluge podrške za članove porodica žrtava femicida (pravne i psihološke, grupe samopomoći i slično).

Tabela 6 – Broj femicida prema kontekstu i starosti žrtve

Starost žene	Broj femicida	U %
18-25 godina	2	6,7%
26-35 godina	1	3,3%
36-45 godina	5	16,7%
46-55 godina	6	20%
56-65 godina	10	33,3%
Preko 65 godina	6	20%
Ukupno:	20	100%

Najmlađa žrtva u prethodnoj godini imala je 21 godinu, dok je najstarija imala 94. U gore prikazanoj tabeli moguće je uočiti da je svaka treća ubijena žena bila starosti između 56 i 65 godina. Svaka peta žena bila je starija od 65 godina starosti ili je bila stara između 46 i 55 godina, a svaka šesta imala je između 36 i 45 godina. Svaka petaesta žena je bila stara između 18 i 25 godina, dok je u proseku svaka trideseta bila između 26 i 35 godina starosti.

Više od polovine ubijenih žena bilo je starije od 56 godina, što ukazuje na neznatan porast u broju femicida žena starije životne dobi. Detaljnija analiza medijskih članaka o ovim slučajevima pokazuje da su te žene bile izložene ekonomskom nasilju dugo pre izvršenja femicida, kao i da su pojedini učinioci imali probleme sa mentalnim zdravljem ili zlostrebljavali psihoaktivne supstance. S tim u

vezi važno je naglasiti da loše materijalno stanje, mentalna bolest ili zlostreba psihoaktivnih supstanci nisu uzroci nasilja, kako to mediji često navode. Tačno je da institucije moraju imati u vidu sve pobrojano prilikom procene bezbednosnih rizika jer svaki od pobrojanih može biti jedan više na listi pokazatelja visokog rizika od smrtnog ishoda nasilja. Međutim, iako mogu pojačati nasilje oni mu nisu uzrok (kako to mediji stereotipno objašnjavaju). Uzroke nasilja u porodici treba tražiti u patrijarhalnim vrednostima i nejednakosti muškaraca i žena, koji rezultiraju stavom ubice da ima pravo da odlučuje o svemu što žena radi, poseduje i na kraju i o njenom životu.

Tabela 7 – Broj ubijenih žena prema relaciji sa učiniocem i životom u zajednici

Relacija učinioca i žrtve	Živeli u zajednici	Nisu živeli u zajednici	Broj	%
Suprug	7	3	10	33.3%
Partner	3	6	9	30%
Bivši partner	/	1	1	3.3%
Sin	7	/	7	23.3%
Pastorak/posinak	/	1	1	3.3%
Unuk	1	1	2	6.7%
Ukupno:	18	12	30	100%

Prema podacima iz tabele 7 moguće je zaključiti da je više od polovine ubijenih žena živelo u zajednici sa nasilnikom. Svaku treću ženu ubio je suprug, a skoro svaka treća je ubijena od strane partnera. Skoro svaku četvrtu ubio je sin. Svaku petnaestu ubio je unuk, a svaka tridesetu pastorak ili bivši partner.

U medijima se posesivnost, ljubomora ili strah nasilnika da će ga žrtva napustiti često navode kao motivi ubistva. Posesivnost, ljubomora i napuštanje nasilnika su indikatori koji mogu ukazati na postojanje visokog rizika od smrtnog ishoda nasilja i pojačati nasilje, ali mu nisu uzrok. Podsticanje i širenje predrasude u medijima da je ljubomora izraz ljubavi umanjuje kapacitete žrtve za izlazak iz nasilja, relativizuje odgovornost nasilnika i navodi okolinu žrtve i publiku na stav o opravdanosti nasilja. U nasilnim vezama nasilnici koriste ljubomoru kao metod kojim kontrolišu i zlostavljaju ženu. Ukoliko i žena i njena okolina tumače ljubomoru kao izraz ljubavi i brige, ona neće biti prepoznata kao nasilni metod i kao pokazatelj visokog rizika od smrtnog ishoda nasilja, i takav ishod neće biti sprečen (kao što to nije učinjeno u velikom broju slučajeva u ovoj i prethodnim godinama u kojima je okolina žrtve svedočila o ljubomori nasilnika koja je prethodila ubistvu).

Tabela 8 – Femicidi prema mestu ubistva

Mesto ubistva	Broj	%
Njena kuća/stan	6	20%
Njegova kuća/stan	2	6,7%
Zajednički stan/kuća	18	60%
Drugo ³	4	13,3%
Ukupno:	30	100%

Više od polovine žena ubijeno je u prostoru koji je delilo sa nasilnikom, svaka peta u sopstvenoj kući ili

³ Ostale tri žene ubijene su: jedna u drugaričinom stanu, jedna u ulazu u zgradu i jedna u svlačionici na seoskom stadionu.

stanu, svaka petnaesta u kući/stanu koja je vlasništvo nasilnika. Trinaest posto žena ubijeno je u drugim prostorima.

Mreža Žene protiv nasilja

24 organizacije koje u Srbiji pružaju podršku ženama koje preživljavaju nasilje
<https://www.zeneprotivnasilja.net>
zene.protiv.nasilja@gmail.com

Izveštaj za Mrežu napisala:
 Vedrana Lacmanović
 Autonomni ženski centar, Beograd